

Egy Isten, az ő angyala és a mai kútmérgezők

Kurdisztáni beszámoló

„Yezideket mérgeznek meg!” A Kurd Demokrata Párt napilapja, az Al-Taakhi ezzel riasztotta az észak-iraki Kurdisztán lakosságát. A yezidek által lakott Khanik faluból kerekken 400 embert szállítottak mérgezési tünetekkel Dohuk városi kórházába. Eközben meghalt a falu egyik orvosa. Miközben a bagdadi vegyészek még keresik a betegségek okait, sok yezid körében pánik uralkodik. E kisebbség egyik képviselője szerint „valaki vagy a régió ivóvizét mérgezte meg, vagy néhány élelmiszert”.

Az események súlyos nyugtalan-ságot keltettek e vallási kisebbséghez tartozók között. Sokan annak tanújelét látják ezekben az eseményekben, hogy a Szaddám Huszein bukása óta véresen dühöngő iszlám fanatikusok, akik nem csupán a megszállók és iraki szövetségeseik ellen tettek fenyegető kijelentéseket, hanem sajátosan a yezidek ellen is, most tettekre váltják ezeket. Moszul városában olyan gúnyiratok jelentek meg, amelyek „Isten jutalmát” ígérik azoknak, akik annyi yezidet ölnek meg, amennyit csak tudnak. Moszulban és Kirkukban nem rég yezideket gyilkoltak meg – feltehetően iszlámista bűnözők – azért, mert alkoholt mértek ki éttermekben.

„Azok az erők, amelyek instabilitásba és káoszba akarják taszítani Irakot, ma minden megpróbálnak annak érdekében, hogy egymás ellen uszítsák az ország etnikai és vallási csoportjait.” A kurd történész, Jelile Jail így magyarázza azokat a legújabb veszélyeket, amelyek ma az amerikai csapatok által jól-rosszul ellenőrzött Irakban a yezid vallási közösséget fenyegetik. „A yezidek könnyű áldozatok, mert a leg-súlyosabb, legkegyetlenebb üldöz-tetésekkel, száműzetésekkel, kényszer-islamizálásokkal, mézszárlásokkal és radikális megtizedelésekkel teli hosszú múltjuk rendkívül sebezhetővé és megfélemlítetté tette őket.”

Ténylegesen az egyik legrégebb vallási közösség fennmaradása a tét.

A yezidek valaha Kurdisztán, Dél-Kelet-Anatólia, a mai Irak és Szíria, valamint Irán egyes részeinek uralkodó vallási közösségét alkották, mára azonban a másként hívők erőszakossága következtében kicsiny maradék csoportokra zsugorodtak. Észak-Irakban, ahol legfőbb vallási központjuk, Lales is fekszik (Moszul közelében), becslések szerint ma legfeljebb 500.000 yezid él. Muszlim szomszédaiak súlyos zaklatásai az utóbbi évtizedekben Törökországból száműzetésbe kényszerítették őket – főként Németországba, ahol fenyegetett vallási közösségnek ismerik el őket. A yezidek eközben az egész világon szétszóródtak, és erős asszimilációs nyomásnak vannak kitéve. Ez a vallás ma feltehetően nemigen számlál többet összesen másfél millió tagnál.

A yezidek monoteista hite Mezopotámia ősrégi vallási hagyományaira épül. Gyökerei a Kr. e. 2. évezredbe nyúlnak vissza. Korai történetét mind a mai napig nem kutatták ki. Annyi bizonyos, hogy a yezidizmust befolyásolta a zoroasztrizmus, amely a Perzsa Birodalom államvallása volt az iszlám előtt, de még régebbi korokból származó elemeket is tartalmaz.

A yezidek Isten lényéről alkotott elképzelése hasonlít a keresztényekére és a muszlimokéra: Isten egyetlen, mindenütt jelenvaló, örökkévaló, kezdet és vég nélküli, alaktalan és mindenható. Ő teremtette a világot. Mellette nem létezhet olyan második hatalom, amely az Ő közrejátszása nélkül valami rosszat tehetne. Ezért a yezid hit szerint nem létezik a Gonosz alakja, nem létezik semmiféle ördög. A yezidek élete nem ér véget a halállal, hanem a lélek vándorlása után új állapotot ér el.

A yezid hit szerint Isten már nem avatkozik bele a világ dolgaiba: ez a beavatkozás e vallási közösség három legbefolyásosabb szentjére marad – Tausz malekre (angyalra), akít egy páva jelképez, továbbá Adi sejkre és Yezid szultánra. A yezid mitológia szerint Tausz angyal kü-

lönleges módon hódolt Isten mindenhatóságának, és Isten ezért a hét angyal fejévé választotta ki, s afféle helyettesi funkciót tölt be Isten mellett. A yezidek legfőbb védőszellemüknek, az őket oltalmazó angyalnak tekintik őt.

Mivel különösen Kurdisztán iszlamizálása óta súlyos nyomásnak és áttérési kényszernek voltak kitéve, a kurd yezidek a 7. századtól a védelmező hegyi övezetekbe, szakadékokba és barlangokba vonultak vissza, és erősen elszigetelődtek környezetüktől. Az üldözésekkel szembeni kiegészítő védekezésül lemondtak arról, hogy hitüket írásba foglalják. Titkos vallássá tették a yezidizmust, hogy a másként hívők ne tudjanak betekinteni hitükbe. A vallási hagyományt szóban adták tovább. A hit szabályainak titokban tartása a yezidek másként hívó szomszédjainak körében táptalajul szolgált ahhoz, hogy sokféleképpen félreértelmezzék ezt az ősrégi vallási közösséget.

Különösen a régió muszlimjai – szunniták éppúgy, mint síiták – üldözték gyűlölettel és megvetéssel a yezideket régi kultuszaik, a Nap és a tűz tisztelete miatt. Nem részesítik őket „a Könyv népeinek” státusában – mint a zsidókat és a keresztényeket –, hanem „hitetleneknek” tartják őket. Ez a jelenlegi ellenségesség egyik gyökere azon fanatikus iszlámisták számára, akik ismét effajta félelmeket keltenek a yezidekben.

Moszul városától északra, Lales hosszú, messze a hegyekbe hatoló szakadékjában, a sziklák között számos kupola emelkedik. Itt nyugsznak a nagy yezid szentek. Napnyugta után külön erre kiválasztott szolgálók fáklyák százait lobbantják lángra, s azok napkeltéig az egész szakadékot bevilágítják. Az egyik barlang mélyén fakad az a forrás, amely mellett töltötte egykor, a 12. században aszketikus életét Adi sejk. A yezidek körében mindmáig nagy tiszteletben álló aszkéta és filozófus adta meg a yezidizmusnak – Kurdisztán minden vallási irányza-

tának bázisán – mai vallási és társadalmi formáját, szigorú kasztrendszer keretében.

Ahogyan Mekka a muszlimok számára, Lales a yezeit hívők évenkénti zarándoklatának célja. Az egész szakadék földje szentnek számít, ezért minden zarándok tiszteltből mezítláb lép erre a területre. Ellentétben Mohamed születésének, illetve működésének helyeivel, ahová nem-muszlimoknak tilos belépniük, Lalesben a szentélyt őrző, kiválasztott fakír férfiak szívélyesen fogadják a nem-yezeiteket is.

Noha a yezeiteknek hallatlan megélhetési nehézségekkel kellett szembenézniük a szinte mindig ellenséges környezetben, a yezeitizmus mélységesen türelmes vallás maradt. Ennek gyökerei alapszabályaiban rejlenek: Yezeitnek csak születni lehet, senki sem térhet át erre a vallásra. Ezért a yezeitek nem is misszionálnak. Minden vallást és minden szent könyvet tiszteletben tartanak, s a vallásoktól ugyanezt várják el önmagukkal szemben.

A yezeitek különösen a régió keresztényeivel, az asszírokkal és az örményekkel ápolnak régóta barátságos viszonyt. Az örmények máig sem felejtették el, hogy a törökországi yezeit kurdok segítették őket a muszlim törökök által az I. világháború végén végbevitt megszárlás idején: menedékként megnyitották számukra házaikat – míg maguk is áldozataivá nem váltak az üldözésnek. Yezeitek százai menekültek akkoriban az örményekkel együtt a Kaukázusba, s még ma is élnek ott, főként Örményországban és Grúziában.

Szaddám Huszein idején újabb üldözések érték a yezeiteket. Az arab nacionalista Baath-rezsim araboknak sorolta be ezeket a nem-muszlim kurdokat, és masszív arabizáló kampányoknak tette ki őket.

Szaddám fogdomegjei a yezeit falvakat is elpusztítottak,

akárcsak a muszlim kurdokét, s az embereket kollektív településekre hajtották, ahol a rendszer politikailag jobban tudta ellenőrizni, és jobban el tudta nyomni őket. Sok yezeitet Közép-Irakba telepítettek át, s az állami iskolákban nem volt szabad kurd anyanyelvükön tanítani őket. Éppígy tilos volt a yezeit vallási oktatás. A yezeitek fő települési területe Észak-Irakban, a Szinjár-hegylánc a szír határvidéken, egészen Szaddám bukásáig a bagdadi központi kormányzat ellenőrzése alatt állt, Lales, valamint a környékén fekvő yezeit falvak viszont 1991-től a kurdok észak-iraki önkormányzati területéhez tartoznak. Ettől az időponttól fogva a yezeitek kisebb reneszánszot éltek meg.

A kurd muszlim politikai vezetés nagy tisztelettel adózik az adminisztrációs területén élő kisebbségeknek – a yezeiteknek éppígy, mint a keresztényeknek vagy a türkméneknek –, és támogatja azok vallási és kulturális intézményeit. Az elmúlt években a yezeitek felépíthették kulturális központjukat Dohukban. Gyerekeiket hitoktatásban részesíthetik, és félelem nélkül megtarthatják vallási ünnepeiket a régi hagyományok szerint. „Mind-

ezt Maszoud Barzaninak köszönhetjük”, mondja egy yezeit értelmiségi. (Barzani annak a Kurd Demokrata Pártnak a vezetője, amely Kurdisztán Hazafias Frontjával együtt kormányozza a szabad Kurdisztánt. „Barzani jóindulatú toleranciája nélkül ma talán egyetlen yezeit közösség sem létezne Észak-Irakban.”

Ám rendkívül kérdéses, hogy Barzani megfelelően meg tudja-e védeni a yezeiteket az iszlámista fanatikusok újlag fellobbant gyűlöletétől, hiszen már maguk a muszlim kurdok is áldozataivá váltak azon erők dühtől elvakult merényleteinek, amelyek minden körülmények között meg akarják akadályozni egy pluralista, toleráns iraki állam felépítését.

A súlyosan szorongatott yezeit közösség azonban minden fenyegetés ellenére kitart egyik központi alapelve mellett, amely e vallási közösség mély emberiségéről tanúskodik: „Jóságos Istenünk”, imádkozzák a yezeitek, „add áldásodat először 72 népnek, óvj meg először 18 000 lényt, s csak aztán minket, yezeiteket!”

Birgít Cerha

Forrás: Publik-Forum, 2004/8

